

Prostitucijos problemos sprendimo beieškant: represyvos socialinės politikos taikymas

IRMA KONDRATAITĖ

Vilniaus universiteto Azijos ir transkultūrinių studijų institutas, Universiteto g. 9, 01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas irma.kondrataite@fsf.vu.lt

LINA ŠUMSKAITĖ

Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo institutas, Universiteto g. 9, 01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas lina.sumskaitė@fsf.vu.lt

C. Benoit ir kt. (2018) išskiria tris socialinės politikos modelius, atskleidžiančius skirtingą požiūrį į prostituciją: represyvų (draudžiantį prostituciją), reguliuojantį ir integruojantį (dekriminalizuojančius prostituciją). Lietuvoje yra taikomas represyvus socialinės politikos modelis prostitucijoje – baudžiamas ir klientas, ir seksualines paslaugas teikiantis asmuo. Šiuo metu vyksta aktyvios socialinės kampanijos siekiant Lietuvoje pritaikyti šiaurietišką (arba lygybės) modelį prostitucijoje, kai už prostitucijos pirkimą būtų baudžiamas tik pirkėjas. Nors šiaurietiško modelio adaptavimas sumažintų moterų prostitucijoje administracinį baudžiamumą, straipsnio autorės, besiremiančios atvejo tyrimu ir kitų šalių patirtimi, svarsto, ar dėmesio nukreipimas į represyvos socialinės politikos įstatyminės bazės korekcijas išspręs stigmatizacijos ir izoliacijos problemas, kurios itin trukdo moterų integracijai ir įgalinimui.

Raktažodžiai: moterys, prostitucija, prekyba žmonėmis, socialinė politika

ĮVADAS

Kanados mokslininkė Cecilia Benoit su bendraautoriais (2018), apžvelgę sekso industriją skirtingose šalyse, suskirstė taikomą socialinę politiką prostitucijos kontekste į tris rūšis: represinę, reguliuojančią ir integruojančią. *Represinė politika* prostitucijos atžvilgiu remiasi nuostata, kad prostitucijos egzistavimą lemia visuomenėse giliai įsišakniję patriarchaliniai santykiai bei lyčių nelygybė, o prostitucija yra viena iš sričių, kur jie dar ryškiau pasireiškia (Millet 1990; Dworkin 1997; Jeffreys 1997, 2004; Raymond 1998; MacKinnon 2005). Moterys šioje industrijoje suprantamos kaip patriarchato aukos, vyrai, perkantys seksualines paslaugas, – kaip nusikaltėliai. Vienose šalyse baudžiamos abi šalys, dalyvaujančios prostitucijos veikloje, – tiek paslaugų pirkėjai, tiek pardavėjai (pvz., Lietuvoje), kitose šalyse baudžiami tik klientai (pvz., Skandinavijos šalyse). Kai kurios šalys siūlo elgesio keitimo programas (Švedijoje, Kanadoje) paslaugas pirkėjams, kurios yra nukreiptos į sekso paslaugų poreikio

mažinimą. Tuo tarpu moterims suteikiamos medicininės, psichologinės ir socialinės paslaugos siekiant, kad jos paliktų prostituciją. Bendras represinės (arba kitaip – aboliucionistinės) politikos siekis – panaikinti prostitucijos sektorių. Laikantis šios pozicijos, prekyba žmonėmis ir prostitucija suprantamos kaip neatskiriamos sritys. Europos Parlamento rezoliucijos, direktyvos ir Jungtinių Tautų konvencijos¹ taip pat palaiko nuostatą, kad prostitucijos sektorius turėtų būti naikinamas, nes pernelyg dažnai jame išnaudojamos nepilnametės merginos bei atvykusios iš kitų šalių moterys (migrantės). Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos nevyriausybinis sektorius, teikiantis pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, bei Lietuvoje prostituciją nagrinėjantys mokslininkai (Sipavičienė 2004; Ruškus, Mažeikienė 2005; Pruskus 2010; Puidokienė, 2013; Puidokienė, Acus 2013).

Šios pozicijos skeptikai teigia, kad moterys prostitucijos industrijoje pernelyg viktimizuojamos (van der Meulen 2011; Benoit et al. 2018): tyrimuose paprastai dalyvauja daugiausia traumų patyrusios moterys, dažniausiai tiriama gatvės prostitucija arba moterys, patekusios į nevyriausybines organizacijas, teikiančias pagalbą prekybos žmonėmis aukoms. Pasak I. Vanwesenbeeck (2018), prekybos žmonėmis JAV analizė atskleidė, kad kovai su prostitucija įsteigta daug organizacijų su dosniu finansavimu, išleidžiama daug lėšų prekybos žmonėmis organizatorių persekiojimui, tačiau pačių prekybos žmonėmis bylų išnagrinėta mažai, t. y. rezultatų pasiekta nedaug. Europos Sąjungoje (28) 2016 m. registruotos 11 832 prekybos žmonėmis aukos, iš jų 56 % buvo seksualinio išnaudojimo aukos, vienai aukai buvo paskaičiuotos 70 945 Eur policijos išlaidos, susidedančios iš persekiojimo ir teismų proceso. Vidutiniškai policijos pareigūnai dirbdavo 220 dienų prie vienos bylos (EU 2020: 54). Taip pat kvestionuotinas prekybos žmonėmis (angl. *human trafficking*) ir prostitucijos vienareikšmis sugretinimas. Kaip pastebi J. Sanghera (2016), tokia *aboliucionistinė* nuostata sukuria savą probleminį lauką, kuriame prekybos žmonėmis industrijos smurtas ir išnaudojimas yra priskiriamas bet kokiai sekso verslo sektoriuje esančiai darbo vietai ir formai. N. Vuolajärvi (2018), atlikusi etnografinį tyrimą Skandinavijos šalyse², priėjo prie išvados, kad prostitucijos politika yra tapusi migracijos politika ir migrantės moterys susiduria su daugiausia apribojimais bei negauna valstybės numatytų paslaugų šalies pilietėms. Nors šiaurietiškas modelis laikomas humanitariniu modeliu, tačiau, kalbėdama apie jo įgyvendinimą praktikoje, autorė jį vadina *baudžiančiu humanitarizmu* (angl. *punitivist humanitarianism*). Moterims, teikiančioms komercines sekso paslaugas, taikomi apribojimai dėl paslaugų teikimo vietos ir tokiu būdu jos išstumiamos į nesaugias aplinkas, pavyzdžiui, gatvę. N. Mai (2018) šią aboliucionistinę perspektyvą vadina *seksualiniu humanitarizmu*, kurio generuojamas *anti-trafficking* viktimizacinis diskursas nulemia griežtus antimigracinius ir antiprostitucijos įstatymus, kuriančius įgalinimo problemas tarp marginalizuojamų migrantų ir prostitucijos industrijos atstovų.

Reguliuojanti politika remiasi nuostata, kad prostitucijos industrijos klestėjimą lemia nesaugi darbo rinka (Benoit et al. 2018). Nesaugus darbas lemia sunkumus gyvenime: trūksta

¹ European Parliament resolution of 10 February 2021 on the implementation of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims (2020/2029(INI); European Parliament resolution of 26 February 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality (2013/2103(INI)).

UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) (1994) str. 6, – siekiama nutraukti visų rūšių prekybą moterimis ir moterų prostitucijos panaudojimą.

² Tyrimas truko daugiau nei dvejus metus, autorė stebėjo ir atliko 195 interviu su moterimis, teikiančiomis sekso paslaugas, policijos pareigūnais ir sveikatos sektoriaus darbuotojais Švedijoje, Norvegijoje ir Suomijoje.

santaupų, prastėja sveikata, nėra galimybių didinti savo žmogiškąjį kapitalą, pavyzdžiui, mokytis, siekti aukštojo išsilavinimo. Pastebėta, kad Indijoje moterys migruoja tarp nesaugių darbų ir į prostituciją įsitraukia dėl ekonominės naudos, bet taip pat gali ir išeiti į kitus darbus, nebūdamos šiame sektoriuje nuolat. Indijoje sekso paslaugų teikėjai steigia profsąjungas, aktyviai besipriešinančias siūlomiems aboliucionistiniams prostitucijos suvaldymo įstatymams, kurie, anot aktyvistų, yra sukurti moterų infantilizavimui ir kūnų kontrolei, o ne jų įgalinimui (Gongoli 2008; Tambe 2008; Ghosh 2017). Prekybos žmonėmis ir prostitucijos gretinimo skeptikė K. Kempadoo (2017) kvestiuonuoja šią poziciją: „Kiek mes galime <...> XXI a. universalizuotai traktuoti prostituciją tik kaip smurtą prieš moterį? <...> Juk <...> socialiniai santykiai ir subjektai pereina kertinius pokyčius. <...> prostitucijos konceptai ir kategorijos taipogi nėra statiški“ (Kempadoo 2017: 207). Globali darbo rinkos nelygybė taip pat paskatina migruoti ir įsitraukti į prostitucijos industriją. C. Benoit ir kt. (2018) įsitikinimu, prostitucijos sektorius yra tas, kur neretai moterys uždirba daugiau nei vyrai ir tokiu būdu jos gali būti įgalintos per ekonominę naudą.

Šios pozicijos atstovai siekia atskirti prekybą žmonėmis nuo sekso paslaugų teikimo laisva valia. Tokios šalys kaip Nyderlandai, Vokietija ir Airija iš dalies legalizavo prostituciją, siekdamos labiau kontroliuoti šią sritį bei suteikti apsaugą sekso darbuotojoms. Reguliavimais paprastai remiasi uždraudžiant gatvės prostituciją, suteikiant teisę steigti viešnamius, išduodant licencijas savarankiškai užsiimti prostitucija bei nustatant taisykles sekso darbuotojoms reguliariai tikrintis sveikatą. Prostituciją reguliuojančios ir represuojančią politiką taikančios šalys išimtis taiko imigrantams – jos laikosi nuostatos, kad turi būti kovojama su prekyba žmonėmis. Todėl savanoriškai atvykusios migrantės, parduodančios sekso paslaugas ir atsidūrusios policijos akiratyje, paprastai būna išsiunčiamos iš šalies.

Reguluojančios politikos prieštaringas nuostatas pastebėjo S. A. FitzGerald (2020), C. M. Jacobsen ir M. L. Skilbrei (2010). S. A. FitzGerald (2020) nagrinėjo prekybos žmonėmis moterų iš Rytų ir Pietų Europos liudijimus Vokietijoje, o C. M. Jacobsen ir M. L. Skilbrei (2010) – moterų iš postsovietinių šalių įsitraukimą į prostituciją Norvegijoje. Iš moterų liudijimų Vokietijoje teisėjai tikėjosi prieštaringų dalykų: tiek aukos bejėgiškumo įrodymų, tiek aktyvių veiksmų demonstravimo, rodančio pasipriešinimą seksualiniam išnaudojimui. Dėl šių priežasčių moterys pasitelkė monogaminių romantinių santykių naratyvą, įsitraukimą į prostituciją grįsdamos romantinių partnerių apgaule, todėl Vokietijos įstatymai leido traktuoti jas kaip prekybos žmonėmis aukas (FitzGerald 2020). Tuo tarpu į Norvegiją atvykusios moterys įsitraukimą į prostituciją grindė ekonominiais motyvais. Tik vėliau, ieškodamos kitokio darbo, teigė susidūrusios su stigma, o liudijusios prieš prekybos žmonėmis organizatorius prarado leidimą gyventi šalyje. Įpareigojimas grįžti į gimtąją šalį neatitiko jų planų, susijusių su migracija (Jacobsen, Skilbrei 2010).

Integruojanti politika, C. Benoit ir kt. (2018) teigimu, remiasi nuostata, kad seksualinių paslaugų pardavimas prilygsta kitiems suaugusių asmenų paslaugų darbams ir turėtų būti užtikrinamos darbuotojų ekonominės, socialinės teisės bei naikinama prostitucijos darbuotojų stigma. Ši politika taip pat atskiria nepilnamečių išnaudojimą ir priklausomų nuo narkotikų asmenų situacijas. Naujoji Zelandija nuo 2003 m. yra dekriminalizavusi prostituciją, atsižvelgdama į nevyriausybines organizacijas, ginančios profesines sekso paslaugas parduodančių asmenų teises, reikalavimus. Sveikatos apsaugos užtikrinimas leido sumažinti užsikrėtimus AIDS, taip padidino sekso darbuotojų savęs vertinimą, o tai leido joms laisviau pasirinkti klientus. Išlikę apribojimai imigruojantiems asmenims taip pat išlaikė neigiamas nuostatas prekybos žmonėmis atžvilgiu ir nepadidino bendro sekso verslo darbuotojų skaičiaus.

Tyrimai, atliekami bendradarbiaujant su sekso darbuotojų bendruomenėmis, leidžia asmenims prostitucijoje suteikti grįžtamąjį ryšį, reflektuoti savo patirtį saugioje aplinkoje, o rekomendacijos socialinei politikai gali pagerinti jų darbo ir gyvenimo sąlygas (Wahab 2003; O'Neill, Campbell 2006; van der Meulen 2011; Sanders, Laing 2018). Tačiau, pasak C. Benoit ir kt. (2018), net ir pagerinus sekso darbuotojų darbo sąlygas stigma platesnėje visuomenėje paprastai neįveikiama, bet ji gali būti sumažinama: pavyzdžiui, galima lengviau kreiptis į policijos pareigūnus ar nesivaržant atskleisti savo veiklą sveikatos sektoriuje.

M. Coy ir kt. (2019), replikuodamos į C. Benoit ir kt. (2018) prostitucijos sektoriaus skirstymą ir vertinimą, pripažįsta, kad tyrimai prostitucijos srityje nėra neutralūs ir stipriai remiasi autorių ideologija, todėl būtina įvardyti savo poziciją šioje srityje atliekant mokslinius tyrimus. Šio straipsnio autorės mano, kad prekyba žmonėmis ir prostitucijos verslas neturėtų būti tapatinamos sritys, nes aukos naratyvas riboja ištraukimo į prostituciją ir veikimo industrijoje paaiškinimus. Toliau straipsnyje pristatomas atvejo tyrimas, kuris yra paremtas interviu su keturiomis moterimis, išėjusiomis iš prostitucijos, ir NVO darbuotoja. Tyrimas atliktas vienos iš straipsnio autorių, Irmos Kondrataitės, 2019 m. spalio–2020 m. rugsėjo mėnesiais³.

METODAS

Tyrimui taikytas atvejo metodas (angl. *case study*). Atlikti keturi pusiau struktūruoti interviu su moterimis, pasitraukusiomis iš prostitucijos, bei vienas interviu su vienos NVO, teikiančios pagalbą prekybos žmonėmis aukoms Lietuvoje, darbuotoja. Taip pat remtasi tyrėjos dalyvavimo NVO veikloje medžiaga – straipsnio autorė I. Kondrataitė skirtinguose miestuose skaitė pranešimus prostitucijos tema, bendravo su klausytojais.

Nors moterų ieškota ir skelbimų portaluose, į užklausas jos reagavo pasyviai: kartais sutikdavo pakalbėti, bet griežtai atsisakydavo pokalbio įrašymo ar citavimo mokslo leidinyje. Iš kelių didžiųjų NVO, teikiančių pagalbą prostitucija užsiimančioms moterims Lietuvoje, tik viena sutiko bendradarbiauti. Tai rodo, kaip sunkiai pasiekiami ir uždara yra ši visuomenės grupė. C. Benoit ir kt. (2005) asmenis sekso industrijoje priskiria prie sunkiai pasiekiamų, nes jie pasižymi šiais bruožais: a) nėra žinomas tiriamos grupės narių skaičius; b) pripažinimas, kad priklausai šiai grupei, kelia grėsmę tapti neapykantos objektu ar būti persekiojamam; c) tiriamos grupės asmenys nepasitiki asmenimis iš išorės, todėl vengia dalintis informacija apie save ir tinklą, kuriam priklauso (Heckathorn 1997).

Interviu su moterimis vidutiniškai truko apie 120 min. Moterys buvo 22–32 m. amžiaus, netekėjusios, viena jų augino vaiką ir gyveno su partneriu. Kitos trys moterys gyveno su vienu iš savo tėvų (mama arba tėvu). Visos keturios vertėsi prostitucija nuo vieno iki trijų mėnesių. Trys iš jų vertėsi prostitucija Lietuvoje, viena – Nyderlanduose. Šiandien jos visos gyvena skirtinguose Lietuvos miestuose. Moterys yra palikusios prostitucijos industriją nuo 0,5 iki 5 metų. Moterų finansinė padėtis jų pačių buvo vertinta skirtingai: nuo sunkios finansinės situacijos, besikeičiančių sunkesnių ir lengvesnių laikotarpių, iki patenkinamos padėties. Visos moterys dalyvavo (ar vis dar dalyvauja) teisiniuose procesuose, nagrinėjančiuose prekybos žmonėmis ir sąvadavimo bylas. Moterims suteikti išgalvoti vardai – Karolina, Jonė, Margarita ir Eglė. NVO darbuotoja interviu metu pasidalijo savo ir organizacijos darbo patirtimi, požiūriu į prostitucijos valdymą Lietuvoje.

³ Projektas finansuotas iš Europos socialinio fondo lėšų (projekto Nr. 09.3.3.-LMT-K-712-16-0274) pagal dotacijos sutartį su Lietuvos mokslo taryba (LMT).

Straipsnyje interpretacijos yra grindžiamos ir kitu I. Kondrataitės etnografiniu lauko tyrimu, atliktu 2018 m. birželio–rugsėjo mėn. Indijoje, Naujajame Delyje⁴. Tyrimo metu buvo vykdomas stebėjimas dalyvaujant NVO, teikiančių pagalbą moterims prostitucijoje, veikloje ir imami interviu iš moterų, besiverčiančių prostitucija, sekso paslaugų teikėjų asociacijos narių, dviejų nevyriausybinių ir vienos vyriausybės organizacijos darbuotojų.

REPRESINĖ SOCIALINĖ POLITIKA PROSTITUCIJOS KONTEKSTE LIETUVOJE

NVO, teikiančios pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, kalbinta darbuotoja laikėsi pozicijos, kad prostitucija turėtų būti suprantama kaip seksualinis išnaudojimas, prilygintas prekybos žmonėmis ir seksualinio smurto aukoms. Jos teigimu, turėtų būti siekiama naikinti prostitucijos industriją: valstybė turėtų gelbėti moteris kaip aukas, kuriomis manipuluojama, o ne smerkti kaip „laisvo elgesio“ moteris; jas reikia reabilituoti, perkelti visą prostitucijos pirkimo / pardavimo atsakomybę klientui. Pasak darbuotojos, prostitucijos legalizavimas „tik įgalintų sąvadautojus“, o šiaurietiško (arba lygybės) prostitucijos suvaldymo modelio taikymas Lietuvoje būtų pagalba moterims: sumažėtų moterų prostitucijoje stigmatizacija – reikia „atsukti žibintus“ į klientą ir kurti išėjimo iš prostitucijos mechanizmą, kuris šiuo metu, NVO darbuotojos įsitikinimu, yra „nulinis“.

Pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 487 straipsnį (įsigaliojusį 2021 07 15), Lietuvoje už vertimąsi prostitucija ir prostitucijos paslaugų pirkimą yra baudžiama 90–140 Eur bauda sulaikius pirmą kartą ir 140–300 už pakartotinį nusižengimą. Asmenys gali būti įtraukiami į priklausomybių gydymo, resocializacijos, sveikatos priežiūros ar smurtinio elgesio korekcijos programas. Prostitucijos paslaugas teikiantys asmenys nebaudžiami tik kai pripažįstami seksualines paslaugas teikę ne sava valia, esantys prekybos žmonėmis aukos ar nepilnamečiai.

Pastaruoju metu atsiranda vis daugiau kampanijų ir kalbų dėl šiaurietiško modelio prostitucijos srityje įgyvendinimo Lietuvoje. 2021 gegužės 24 d. vyko tarptautinė konferencija „Jos ateitis – lygybė“, kurioje pranešimus skaitė ir diskusijose dalyvavo Seimo nariai, akademikai ir NVO darbuotojai, palaikantys šiaurietišką modelį, siekiantys reformuoti Lietuvos įstatyminę bazę: bausti tik perkančius prostitucijos paslaugas asmenis, o ne juos teikiančius.

MOTERŲ, IŠĖJUSIŲ IŠ PROSTITUCIJOS, PATIRTYS

Vienas esminių aspektų, atsikartojusių visų moterų pasakojimuose, buvo gėda (plačiau apie gėdos patyrimą žr. Kondrataitė 2021). Kaip nurodė NVO darbuotoja ir minėti autoriai, moterų stigmatizavimas prostitucijoje yra viena opiausių problemų siekiant šių moterų reabilitavimo. Per pokalbius moterims buvo svarbu parodyti savo moteriškąjį moralumą ir padorumą, nes prostitucijos veiklą jos prilygindavo „moteriškumo praradimui“. Moterys akcentavo, kad dalyvavimas teisminiuose procesuose, nagrinėjant prekybos žmonėmis bylas, visoms buvo labai sunki patirtis: buvo nemalonu viską detalai pasakoti, jautė didelę baimę, kad apie jų praeitį sužinos artimi žmonės. Visos moterys patikino, kad ir šiandien yra vos keli artimi žmonės, žinantys apie jų išgyvenimus. Dvi moterys atskleidė, kad yra patyrusios fizinį smurtą, tačiau vykdydamos neteisėtą veiklą negalėjo kreiptis pagalbos į policiją.

Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad moterys atitinka valstybės, NVO ir viešosios nuomonės reprodukuojamą diskursą, jog jos yra sąvadautojų aukos, tačiau pačių moterų savęs pozicionavimas nėra toks nuoseklus ir atskleidžia prieštaravimų.

⁴ Šis etnografinis lauko tyrimas finansuotas iš Lubov Derczanski Hamied vardinės stipendijos fondo.

Margaritą (24 m.) klausimas, ar ji jaučiasi prekybos žmonėmis auka dėl praeityje išgyventos prostitucijos, suglumino. Jos nuomone, „prostitucija yra, kada su visais duodiesi už pinigus, o prekyba žmonėmis – kai išveža į užsienį ir parduoda“. Savęs Margarita negalėjo tapatinti šioje binarinėje prostitucijos vertinimo sistemoje. Ji pati nebuvo išvežta į užsienį ir seksualinių paslaugų teikimo pati neorganizavo. Iš prostitucijos Margarita pasitraukė apie tai sužinojus jos šeimai, kuri kreipėsi į policiją.

Karolinos (22 m.) paklausus, kas jai nutiko – prostitucija ar prekyba žmonėmis, ji atsakė: „šiaip aš tai tiesiog vadinčiau klaida“. Sprendimą įsitraukti į prostituciją moteris priėmė skatinama sąvadautojo, o išeiti – nusprendė pati, nepaisydama gąsdinimų, kreipėsi į policiją. Ji atmets subjektyvios galios veikti (angl. *agency*) nebuvimą savo patirtyje. Karolinos nuomone, moterys gali pačios spręsti, ar užsiimti prostitucija: „pažįstu daug merginų, kurios net nebūtinai už pinigus, o kad ir už daiktus tą daro, koks gi skirtumas“.

Jonė (23 m.), kuri yra patyrusi klientų smurtą, akcentavo savo pačios sprendimą įsitraukti į prostituciją dėl nestabilios socioekonominės padėties. Ji atskleidė, kad „kartais, kai visiškai nebūna pinigų ir sunku, aš kartais pagalvoju apie tą... [grįžimą į] prostituciją... Bet ne, aš to sau neleidžiu.“ Jonė pasitraukė iš prostitucijos, kai ją sulaukė policija.

Eglės (32 m.) pasakojimas skyrėsi nuo kitų merginų, nes buvo susijęs su migracija. Moteris susipažino su „vaikinu“ internetu ir išvyko pas jį į Nyderlandus. Porai patiriant finansinių sunkumų, vaikinai įtikino merginą pradėti verstis prostitucija. Merginai nutarus pasitraukti iš šios veiklos, ji patyrė vaikinų spaudimą tęsti. Kai mergina kreipėsi pagalbos į šalies pareigūnus, jos nesulaukė, nes, pasak pareigūnų, nebuvo „užrakinta ir turėjo pasą“, taigi tiesiog „galėjo išeiti“. Vis dėlto mergina teigė patyrusi prekybos žmonėmis išnaudojimą, nes pati nebūtų sugalvojusi įsitraukti į prostituciją: buvo veikiamas vaikinų manipuliacijų, o gyvendama užsienio šalyje ji tiesiog nematė kitos išeities.

DISKUSIJA

Diskusijos, skirstančios sekso industrijoje dirbančius asmenis į dvi kategorijas – prekybos žmonėmis aukas ir savanoriškai pasirinkusius šią veiklą, paprastai neatliepia tarpinių situacijų. Tyrime dalyvavusių moterų liudijimai atskleidžia, kad mūsų valstybėje, egzistuojant *nusikaltėlių* ir *aukos* naratyvams, pačios moterys save pozicionuoja kažkur tarp šių dviejų binarinių polių: nors pripažino atsidūrusios prostitucijoje dėl sąvadautojų manipuliacijų, tačiau nelaikė savęs bejėgėmis aukomis, nedalyvavusiomis priimančios sprendimus įsitraukti ir pasitraukti iš prostitucijos. Nyderlanduose besivertusios prostitucija informantės liudijimu, jai patekus į priešingą *profesinės prostitutės* ir *aukos* dichotomiją, šalies įstatymai negalėjo atliepti jos reikmių – emociškai saugiai įgyvendinti sprendimą pasitraukti iš industrijos.

Kai prostitucija yra nelegali, sekso paslaugų teikėjai negali vienytis į profsąjungas ar asociacijas. Atliekant etnografinį lauko tyrimą Indijoje, kur taikoma reguliuojanti socialinė politika, paaiškėjo, kad moterys, patekusios į prostitucijos industriją, kreipiasi į tokias organizacijas. Šių organizacijų nariai rengia konferencijas, teikia įstatymų pataisų siūlymus – šalyje yra sudaryta galimybė girdėti pačių į prostituciją įtrauktų asmenų balsus ir jų reikmes.

Lietuvos moterų judėjimų, NVO organizacijų, Seimo narių ir akademikų siūlymai adaptuoti šiaurietišką modelį yra sveikintina iniciatyva, siekiant palengvinti moterų situaciją. Tik kyla klausimas, ar dėmesio nukreipimas tik į represyvos socialinės politikos įstatyminės bazės korekcijas išspręs stigmatizacijos ir izoliacijos problemas, kurios labiausiai trukdo moterų integracijai. N. Vuolajärvi (2018), atlikusi tyrimą Skandinavijos šalyse, pažymi, kad

šio modelio įgyvendinimas išlaiko moterų pažeidžiamumą prostitucijos industrijoje. Autorė svarsto, kad greičiau ne valstybė, o bendruomeninės organizacijos gali pasiūlyti moterims daugiau pagalbos ir supratimo.

Gauta 2021 04 02
Priimta 2021 11 23

Literatūra

1. Benoit, C.; Jansson, M.; Millar, A.; Philips, R. 2005. 'Community-Academic Research on Hard-to-Reach Populations: Benefits and Challenges', *Qualitative Health Research* 15(2): 263–282.
2. Benoit, C.; Smith, M.; Jansson, M.; Healey, P.; Magnuson, D. 2018. 'The Prostitution Problem: Claims, Evidence, and Policy Outcomes', *Archives of Sexual Behavior* 48: 1905–1923. DOI: 10.1007/s10508-018-1276-6.
3. Coy, M.; Smiley, C.; Tyler, M. 2019. 'Challenging the "Prostitution Problem": Dissenting Voices, Sex Buyers, and the Myth of Neutrality in Prostitution Research', *Archives of Sexual Behavior* 48: 1931–1935.
4. Dworkin, A. 1997. *Intercourse*. Chicago, IL: Free Press.
5. European Commission. 2020. *Study on the Economic, Social and Human Costs of Trafficking in Human Beings Within the EU*. European Union.
6. *European Parliament Resolution of 26 February 2014 on Sexual Exploitation and Prostitution and its Impact on Gender Equality* (2013/2103(INI)).
7. *European Parliament Resolution of 10 February 2021 on the Implementation of Directive 2011/36/EU on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Protecting its Victims* (2020/2029(INI)).
8. FitzGerald, S. A. 2020. 'Trafficked Women's Presentation of Self Before the German Courts', *European Journal of Women's Studies* 27(1): 57–71. DOI: 10.1177/1350506818819112.
9. Ghosh, S. 2017. *The Gendered Proletariat: Sex Work, Workers' Movement and Agency*. New Delhi: Oxford University Press.
10. Gongoli, G. 2008. 'Immortality, Hurt and Choice: Indian Feminists and Prostitution', in *Prostitution and Beyond: Analysis of Sex Work in India*, eds. R. Sahni, V. Kalyan Shankar, H. Apte. New Delhi: Sage Publications, 21–39.
11. Heckathorn, D. 1997. 'Respondent-driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations', *Social Problems* 44: 174–199. DOI: 10.2307/3096941.
12. Jacobsen, C. M.; Skilbrei, M. L. 2010. 'Reproachable Victims? Representations and Self-representations of Russian Women Involved in Transnational Prostitution', *Ethnos* 75(2): 190–212. DOI: 10.1080/00141841003764013.
13. Jeffreys, S. 1997. *The Idea of Prostitution*. North Melbourne: Spinifex Press.
14. Jeffreys, S. 2004. 'Prostitution as Harmful Cultural Practice', in *Not for Sale: Feminists Resisting Prostitution and Pornography*, eds. C. Stark and R. Whisnant. North Melbourne: Spinifex Press, 386–399.
15. Kempadoo, K. 2017. 'Women of Color and the Global Sex Trade: Transnational Feminist Perspectives', in *Sex, Gender and Sexuality*, ed. A. L. Ferber. New York: Oxford University Press, 203–213.
16. Kondrataitė, I. 2021. „Tarp gėdos ir moteriškumo: Lietuvos moterų, pasitraukusių iš prostitucijos industrijos, patirtys“, *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika* 22: 44–58.
17. *Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas*, 487 str., įsigaliojęs 2021 07 15.
18. MacKinnon, C. 2005. 'Pornography as Trafficking', *Michigan Journal of International Law* 26(4): 993–1012.
19. Millet, K. 1990. *Sexual Politics*. New York: Simon & Schuster.
20. O'Neill, M.; Campbell, R. 2006. 'Street Sex Work and Local Communities: Creating Discursive Space for Genuine Consultation and Inclusion', in *Sex Work Now*, eds. R. Campbell and M. O'Neill. Cullompton, Devon: Willan Publishing, 33–61.
21. Pruskus, V. 2010. *Prostitucijos fenomenas. Gatvės prostitucija Lietuvoje: raiška, sklaida ir kontrolė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
22. Puidokienė, D. 2013. *Covert Codes of Women in Prostitution Pathways for Recovering Roots after Trauma Interface*. Doctoral Thesis. Faculty of Social Sciences, University of Lapland, 369.
23. Puidokienė, D.; Acus, A. 2013. „Pagalbos moterims, užsiimančioms prostitucija, sistemos kūrimo problemos Klaipėdos mieste“, *Tiltai* 2: 115–129.

24. Raymond, J. 1998. 'Prostitution as Violence Against Women: NGO stonewalling in Beijing and elsewhere', *Women's Studies International Forum* 21(1): 1–9.
25. Ruškus, J.; Mažeikienė, N. 2005. „Prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacija ir reintegracija Lietuvoje: padėties analizė ir galimybių modeliavimas“, *Socialinis darbas* 4(2): 100–112.
26. Sanders, T.; Laing, M. (eds.) 2018. *Policing the Sex Industry: Protection, Paternalism and Politics*. Routledge: Abingdon, 177.
27. Sanghera, J. 2016. 'Unpacking the Trafficking Discourse', in *Trafficking and Prostitution Reconsidered: New Perspectives on Migration, Sex Work, and Human Rights*, eds. K. Kempadoo, J. Sanghera, B. Pattanaik. New York: Routledge, 3–24.
28. Sipavičienė, A. (red.) 2004. *Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgnis iš vidaus*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija ir Socialinių tyrimų institutas.
29. Tambe, A. 2008. 'Different Issues/Different Voices: Organisation of Women in Prostitution in India', in *Prostitution and Beyond: Analysis of Sex Work in India*, eds. R. Sahni, V. K. Shankar, H. Apte. New Delhi: Sage Publications, 73–100.
30. *UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) 1994, Article 6.*
31. Van der Meulen, E. 2011. 'Action Research with Sex Workers: Dismantling Barriers and Building Bridges', *Action Research* 9(4): 370–384. DOI: 10.1177/1476750311409767.
32. Vanwesenbeeck, I. 2018. 'The Making of "The Trafficking Problem"', *Archives of Sexual Behavior* 48: 1961–1967.
33. Vuolajärvi, N. 2018. 'Governing in the Name of Caring – the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex', *Sexuality Research and Social Policy* 16: 151–165. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s13178-018-0338-9>
34. Wahab, S. 2003. 'Creating Knowledge Collaboratively with Female Sex Workers: Insights from a Qualitative, Feminist, and Participatory Study', *Qualitative Inquiry* 9(4): 625–642. DOI: 10.1177/1077800403252734.

IRMA KONDRATAITĖ, LINA ŠUMSKAITĖ

Seeking a Solution to the Problem of Prostitution: Application of Repressive Social Politics

Summary

C. Benoit et al. (2018) distinguish three models of social policy that reveal different approaches to prostitution: repressive (prohibiting prostitution), regulating and integrating (decriminalizing prostitution). In Lithuania, a repressive model of social policy is applied in prostitution – both the client and the person providing sexual services are fined. Currently, active social campaigns are underway to apply the Nordic (or Equality) model in prostitution in Lithuania: only the client who buys sexual services would be committing a crime and therefore fined. Although adapting the Nordic model would reduce women's administrative criminality in female prostitution, the authors consider, based on a case study and the experience of other countries, whether focusing on repressive social policy legislations will address the stigma and isolation that hinder the integration and empowerment of women.

Keywords: women, prostitution, human trafficking, social policy